

AHMET PAŞA’NIN ŞİİRLERİNDE “BAYRAM”

“FEAST” IN AHMET PASHA’S POEMS

Murat KEKLİK¹, Özcan TUNÇADAM²

Öz

İslam dünyasında dinî bayramlar hem ramazan ayını ibadetle geçiren Müslümanlar için bir şölen hem Hz. İbrahim’in adanmışlığını anmadır. İslami geleneğe dayanan klasik Türk edebiyatı, bayramı sahip olduğu bu özellikleriyle şiirin muhtevasına dâhil eder. Sevgilinin merkezde olduğu bu edebiyatta bayram, taşıdığı dinî özelliklerle birlikte sevgiliye yaklaşma veya onun güzelliğini dile getirme vasıtası olarak da işlenir. Bunun yanı sıra şairler, bayram günlerinde devletin ileri gelenlerine bayramı konu edinen kasideler sunarak caize almayı amaç edinirler. Ahmet Paşa, Fatih döneminin önemli şairlerindedir. Hayattayken sultanü’ş-şuara unvanını alır. 15. yüzyılda Anadolu sahasının Şeyhî’den sonraki en büyük şairi olarak kabul edilir. Yaşadığı yüzyılın en büyük kaside şairlerindedir. O, kasidelerinde ve diğer şiirlerinde bayram (ıyd) imgesine yer verir. Kaside, gazel, kıt’a ve müfretlerinde bayramı işlediği; bir gazelinde ve ıydiye türünde yazdığı kasidesinde ıyd redifini kullandığı görülür. Bu çalışmada Ahmet Paşa’nın bayramı konu edinen şiir ve beyitleri ele alınmış, bayram etrafında söyledikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Klasik Türk Şiiri, Ahmet Paşa, Bayram, İyd, Kaside.*

Abstract

Religious feasts in the Islamic world are the rituals for Muslims who spend the month of Ramadan with worship while at the same time, it is a commemoration of Abraham's dedication to God. Classical Turkish literature, based on the Islamic tradition includes the feast times with these features in the content of the poem. In this literature, where the darling is at the center, the feast is also treated as a means of approaching the darling or expressing her beauty, together with its religious characteristics. In addition to this, poets have aimed to make it permissible by presenting eulogies about the feast to the notables of the state on feast days. Ahmet Pasha was one of the important poets of Sultan Fatih period. He evenly received the title of sultanü’ş-şuara while he was alive. In the 15th century, he was considered the greatest poet of the Anatolian field after Şeyhî. He was also one of the greatest ode poets of his century. As far as we see, he uses the image of feast (ıyd) in his odes and other poems. He mentions the eid in his ode, ghazal, kıt’a and mufret; it is seen that he uses the ıyd redif in one of his ghazals and in his odes that he wrote in the ıydiye style. In this study, Ahmet Pasha's poems and couplets which are about the eid have been discussed while trying to determine what he said around the bayram rituel.

Keywords: *Classical Turkish Poetry, Ahmet Pasha, Feast, İyd, Qasida.*

1. Dr. Öğretim Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, muratkeklik@yyu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8579-772X>
2. Bağımsız Araştırmacı, ozcantuncadam@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4280-1909>

Makale Türü **Article Type**
Araştırma Makalesi ResearchArticle

Başvuru Tarihi/Appliation Date
01.04.2022

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date
21.04.2022

DOI
10.20875/makusobed.1097086

Bu makaleye atıf yapmak için:

Keklik, M. ve Tunçadam, Ö. (2022). Ahmet Paşa'nın şiirlerinde “bayram”. *MAKU SOBED*, (35), 14-31.
<https://doi.org/10.20875/makusobed.1097086>

EXTENDED SUMMARY

The word “bayram” is based on the Persian word “bedram”. Eids are the feasts which have been celebrated in various societies since ancient times. In polytheistic religions, the arrival of spring and the revival of nature were celebrated as holidays. Jews have celebrated special days based on their historical background as eids. Christians have celebrated on important days existing around the lives of Jesus and Mary. Before Islam, the society of Mecca used to organize entertainments to sanctify the idols they worshiped. They used to do these events in the form of holidays. After Islam, fasting became a religious order from the 2nd year of Hijri. However, Ramadan and Sacrifice Feasts began to be celebrated in the same year. This religious tradition was also practiced in the following Muslim societies. Two religious holidays have been celebrated each year, named Ramadan and Sacrifice. In the Ottoman Empire, this religious holiday was celebrated by fulfilling all its traditions. During the reign of Sultan Mehmet the Conqueror, the way to celebrate the feast was determined by law.

Divan poetry is shaped around the religion of Islam. Many aspects of life are treated as subjects in this poem. Eid is also one of the most discussed topics in divan poetry. Because it has got an important place in Islam. Muslims who fast during Ramadan celebrate the end of the fast as a feast presented to them by Allah. They celebrate Eid al-Adha to commemorate the wish of the Prophet Abraham to sacrifice his son for God. Divan poetry considers these important days the subject of poetry around some dreams. These issues are generally as follows: performing Eid prayers, wearing Eid clothes, giving tips, applying henna, playing the drums, sacrificing sacrifices, forgiving prisoners, decorating and illuminating cities, eating sweets, going out on tours, feeding the hungry, organizing entertainment.

Ahmet Pasha was an important divan poet. He played an important role in completing the foundation of Divan poetry. He lived in the Ottoman Empire during the reigns of Fatih Mehmet the Conqueror and Sultan Bayezid II. He was expelled from the presence of Fatih Sultan Mehmet because of some gossip. He never returned to Istanbul until the end of his life. While studying, it can easily be seen that this great poet of Divan poetry includes the feast in many of his poems. He uses the word ıyd (bayram) as a redif in one ode and one ghazal. Many traditions in Islam and the Ottoman Empire are seen in Ahmet Pasha's poems. These traditions are mostly processed around some dreams. Since the beloved is in the center of the Divan poetry, the beloved is also in the center when the subject of the feast is being handled.

Ahmet Pasha generally refers to the feast as follows: The face of the loved one is likened to a place of feast. Eids are days of beauty. The lover's face also carries this beauty. The beauties are decorated during the holidays and go on eid trips. In these excursions, the lover is likely to see the lover, maybe even talk to him. Lovers can meet at the feast or at the festival places. The state of the sultan is like a holiday place. In the sultan's state, which is the place of feast, criminals are forgiven. There is happiness and joy during the feast. People get what they want. The crescent, which heralds the coming of the feast, is likened to the eyebrow of the lover. Seeing his eyebrow is a harbinger of seeing his face. The festive crescent is sometimes compared to the horseshoe of the praised sultan's horse.

Kissing hands, offering rose water, smelling good scents in censers, greeting the eids, forgiving the prisoners, emptying the prisons, decorating the holiday places, offering sweets and food, and giving tips are the eid traditions seen in Ahmet Pasha's poems. The entertainments, walks, çeşme game, drumming in the feast areas are also seen in the poems of the poet. Making donations by the elders and setting the table to feed the hungry are other reflections of the social life seen in the poem. Sacrifice, fasting, Eid prayer and Nevruz Feast are also seen in Ahmet Pasha's poems. Ahmet Pasha's poems about the eid generally include the above topics. While these subjects are being handled, some clues about the poet's life are reflected in the poem. Especially the exile of the poet by Fatih Sultan Mehmet can be read between the lines of the poems.

1. GİRİŞ

Ahmet Paşa, 15. yüzyılın önemli şairlerindedir. Yaklaşık olarak 1426 yılında doğduğu tahmin edilir. Babası, II. Murat'ın (1421-1451) tanınmış kazaskerlerinden Velîyüddîn bin İlyâs'tır. Ahmet Paşa, Edirne'de tahsilini tamamlar; önce Bursa, sonra Edirne'de müderrislik ve kadılık yapar. Şiirleriyle Fatih Sultan Mehmet'in (1451-1481) dikkatini çeker; bu sayede kazaskerlik, vezirlik, Fatih'in musahipliği ve hocalığı mertebelerine yükselir. Bir süre sonra padişahın gözünden düşerek önce hapsedilir, sonra yazdığı "Kerem Kasidesi"yle affedilerek Bursa'ya sürgün edilir. Bursa'da kadılık ve müderrislik gibi görevleri ifa eder, bazı vilayetlerde sancak beyliği yapar. II. Bayezid (1481-1512) zamanında tekrar ilgi göreyerek Bursa sancak beyi olur ancak bu ilgi onun İstanbul'a dönmesine yetmez. Ömrünün sonuna kadar Bursa'da sancak beyi olarak bulunur ve 1496/1497'de orada vefat eder (Kut, 1989; Karabey, 2014). Ahmet Paşa'nın Fatih'in gözünden düşükten sonra idam edileceğine dair yorumlar yapılmıştır (Kılıç, 2018, s. 112; İpekten vd., 2017, s. 25; Kut, 1989; Poyraz, 2014, s. 701; Öntürk, 2014, s. 122). Ancak Fatih ile şairin kişiliklerini ve "Kerem Kasidesi"nin muhtevasını göz önünde bulunduran Ali Nihat Tarlan, bunun doğru bir iddia olamayacağını belirtir (1992, s. 12). Ahmet Atilla Şentürk de aynı hususa değinir, şairin "Kerem Kasidesi"nde "asla ölüm tehlikesini anlatmak gibi bir ruh hâli içinde bulunmadığını" ifade eder (2014, s. 46). Lâtîfî de şaire verilen cezayı "haps-i ebedî" olarak tarif eder (Canım, 2018, s. 114). Şairlerin sahip oldukları konumları sebebiyle bazen iftiralara uğradıkları, bunun sonucunda da sürgün edildikleri veya sahip oldukları görevlerden azledildikleri görülür (Erbay, 2016, ss. 93-100). Ahmet Paşa'nın gözden düşerek yaşadığı sürgünün de kendisine atılan iftirallardan kaynaklandığı belirtilmiştir.

Ahmet Paşa, 15. yüzyılın Şeyhî'den (ö. 1431?) sonraki en büyük şairi kabul edilir. Yaşadığı dönemin en büyük kaside şairi olur, sultanü's-şuara unvanını alır. Tezkireler kendisinin zeki ve nüktedan olduğunu vurgular. Klasik Türk şiirini, İran şiiri seviyesine çıkarma amacı güder. Öte yandan Çağatay sahasını ve Alî Şîr Nevâyî'yi takip ederek Nevâyî'ye nazireler yazar. Klasik Türk şiirinin kuruluşunda büyük yeri olan Ahmet Paşa, kendisinden sonraki pek çok şair tarafından üstat sayılır ve kendisine nazireler yazılır (Tarlan, 1992, ss. 11-18; Karabey, 2014).

Bayram sözcüğünün köken bakımından Farsça bedram sözcüğüne dayandığı ve Oğuzlara bayram olarak geçtiği düşünülür. Oğuzlar, bu sözcüğü "şenlik ve şölen günü" anlamında kullanır (Kaşgarlı Mahmûd, 2005, s. 166). "Âdet hâlini alan sevinç ve keder" anlamındaki Arapça ıyd (îd) sözcüğü de "tekrar dönmek" anlamındaki ıvd sözcüğünden türemiştir. "Geri dönme, tekrar gitme" anlamındaki hac sözcüğüyle ıvd sözcüğü arasında bu bağlamda ilgi vardır. İslamiyet'ten önce çok tanrılı dinlere mensup toplumlarda özellikle baharın başlamasıyla canlanan tabiat, çeşitli düşüncelerle bayram olarak kutlanır. Cahiliye Dönemi Mekke toplumunda her kabilenin taptığı putu takdis etmek amacıyla tertiple ettiği eğlenceler, dinî bayram olarak kutlanır ve bu kutlamalarda şiir, müzik, içki, kadınlar yer alırdı. Kabilelerin toplu olarak kutladığı en önemli ve büyük bayram ise hacdır. Medineliler, İranlılardan aynen aldıkları iki Mecusi bayramını (Nevruz ve Mihrican) ilkbahar ve sonbaharın gelişi adına kutlardı. Yahudilerde ise önemli tarihi olaylara dayanan *Pesah*, *Şavuot*, *Roş-ha-şanah*, *Yom Kipur*, *Hag-ha-sukkot*, *Purim*, *Hanukkah* bayramları bulunur. Hristiyanlarda Hz. İsa ve Hz. Meryem'in hayatları etrafında şekillenen *Noel*, *Paskalya*, *Transfigürasyon*, *Meryem Ana Yortusu* ve *Haç Yortusu* kutlanan bayramlardır. İslamiyet'ten önceki Türklerde de tanrılar için kurbanların kesildiği veya Ötüken'de bir mağarada ataların ruhlarını takdis merasiminin yapıldığı bayramlar bulunur (Erdem, 1992). Bayramlar; doğadaki değişikliklerin tezahürleri, önemli hatıraların canlı tutulması, tanrılara kurban sunma vb. sebeplerle İslamiyet'ten önceki çeşitli inanışlara sahip toplumlarda kutlanan merasim ve anma günleridir. Yiyip içme, eğlenme, müzik, şiir, içki içme, suçluları affetme bu merasimlerin hemen hepsinde görülür ve bunların çoğuna günümüzde de yer verilir.

İslamiyet'ten sonra hicri 2. yılda oruç farz kılınır, yine bu yıldan itibaren Ramazan ve Kurban bayramları kutlanmaya başlar. Ramazan Bayramı, ibadetle geçirilen bir aydan sonra Allah'ın rıza ve rahmetine erişmenin mutluluğu olarak; Kurban Bayramı, Hz. İbrahim ve oğlu Hz. İsmail'in sadakatlerinin hatırası olarak kutlanır. Bu bayramlara hazırlıklı olmak, o günlerde temiz ve güzel elbise giymek, güzel koku sürünüp güler yüz göstermek, namazdan önce tatlı bir şey yemek, Kurban Bayramı'nda önce kurban etini yemek uygulanagelen âdetlerdir. İslami ölçülerden çıkılmadığı sürece bayramlarda bazı eğlence ve oyunlar da hoş görülür (Bayraktar, 1992).

Bayramlarda güzel elbise giyme, bazı yarışlar düzenleme, kölelere çaldırılan çalgılar eşliğinde dans etme vb. etkinliklerin kökeni İslamiyet'ten önceki Araplara dayanır. Bunlardan İslami ölçülere uyanlar daha sonra devam ettirilir. Günümüzde görülen tatlı yeme âdeti, Hz. Peygamber'in Ramazan Bayramı'nda namazdan önce hurma yemesiyle ilişkilidir ve bu durum zaman geçtikçe diğer tatlılarla zenginleşerek bugüne

gelir. Nevruz ve Mihrican bayramlarını da kutlayan Abbasiler, Kurban ve Ramazan bayramlarına daha çok önem gösterirler. Bayram kutlamalarını özellikle Bizanslılara karşı birer güç gösterisi olarak görürler. Bu sebeple kutlamaları büyük bir ihtişamla yerine getirirler. Abbasiler; bayramlarda fener alayları düzenler, nehirlere süslü kayıklar bırakır, kıyılarda kandiller yakar, sarayları ışıklarla donatırlar. Fatımiler zamanında da bayramlar çeşitli merasimlerle icra edilir. Halife, Ramazan Bayramı'nda namaza giderken yolların kenarlarına platformlar konular. Bu platformlarda yer alanlar, halifenin ihtişamlı resmigeçidi sırasında tekbirler getirir. Halk, halifeyi görmek ve onun önünde sergilenen gösterileri izlemek için toplanır, ayrıca devlet memurlarına tatlı ikram edilir ve büyük sofralar kurulur. Kurban Bayramı'nda halife, kurban kesmeye gitmeden önce tebrikleri kabul eder, bu sırada şairler de bayram kasidelerini sunmak için huzura girerler. Kesilen kurbanlar halka ve memurlara dağıtılır, memurlara elbiseler verilir. Abbasi ve Fatımiler gibi Nevruz ve Mihrican bayramlarını da kutlayan Selçuklularda Kurban ve Ramazan bayramları büyük bir ihtişamla karşılanır, kurban etleri halka dağıtılır, sarayın önünde davul ve zurnalar çalınır. Memluklerde arife günü hilalin görülmesiyle bayram hazırlıkları başlar. Bayram gecelerinde helvacı ve mumcu dükkânlarında yoğunluk yaşanır, sabahları büyük bir bayram namazı alayı oluşur. Gün içinde evlerde devam eden kutlamalar, tatlı ve şeker ikramıyla gerçekleşir. Kadınları erkekleri kabir ziyaretleri gerçekleştirilir, mesire yerlerinde eğlenceler düzenlenir, Nil'de gezinti için kayıklar kiralanır. Kutlamalarda Kur'an'ın yanı sıra şarkıların okunduğu da görülür (Bozkurt, 1992). Bu dönemlerde gerçekleştirilen birçok kutlama, zamanla birer âdet hâlini alır, bunların çoğu Osmanlı'da da yaşatılır.

Osmanlı'da, bayram merasimlerinin düzenlenişi Fatih döneminde kanunla belirlenir. Belli usullere bağlanan bayram kutlamaları, devlet ileri gelenlerinin padişahın bayramını kutlamasıyla başlar, helva dağıtımı ve kurulan büyük sofralarla devam eder. Daha sonra eğlence ve gösteriler düzenlenir, herkes yer aldığı meslek grubunun gereğince yeteneklerini sergileyip tertiplenen gösterilere katılır. Bulunulan makama göre padişahın elini, eteğini ya da eşiğini öpme; diğer devlet adamı, memur ve halk arasında el öpme olarak icra edilir. Namazdan sonra kapıya gelen davulcu, bekçi, çöpçü gibi çalışanlara; el öpüp tebrikte bulunan küçüklere bahşiş veya hediyeler verilir. Memurlar daire amirlerinin evini ziyaret edip, ellerini öperek bahşiş veya hediye alır (Nutku, 1992).

İslami temellere dayanan ve toplum hayatının hemen hemen her alanını şiire dâhil eden klasik Türk şiirinde bayram ve bayram merasimleri ayrıntısıyla işlenen konulardandır. Şiirin muhtevasına göre bayram günlerinde bahşişler dağıtılır, bayramlıklar giyilir, bayram namazı kılınır, kına yakılır, davul çalınır, bayram tebriki için kucaklaşıp öpüşülür, kurbanlar kesilir, mahkûmlar affedilir, salıncaklar kurulur, şehir süslenir, tatlılar yenir. Sevgilinin merhabası alınır. Süslenilir, gezintilere çıkılır, bolca şeker ve tatlı yenir, bayramda yerine getirileceği söylenen vaatlerin yerine getirilmesi beklenir, vuslat gerçekleşir. Süslenen bayram yerlerinde atlıkarıncalar ve dönme dolaplar kurulur, gül suyu serpilir, gösteriler yapılır. Meyhane müdavimleri için de bayram şaraba dönme vesilesi olarak görülür (Şentürk, 2017, ss. 131-138). Klasik Türk şiirinde bayramda gerçekleşen bu merasimlerle beraber âşıklık ve sevgilinin güzelliği, bayramla ilgili söz ve benzetmelere yer verilerek şiirlerde dile getirilir. Sevgilinin kaşı bayramda görünen hilalle, yüzü bayram yeriyle, çene çukuru mahkûmların bayram günü salıverildiği hapisle ilişkilendirilir. Bayram yeri sevgiliyi görme veya sevgiliye kavuşma mekânı, bayram günü vuslat vadinin yerine getirilme ve vuslata erişme zamanı tasavvuruyla şiire konu olur. Öte yandan bayram, şairler için bahşiş elde etme günüdür. Şairler bu günlerde devlet büyüklerine erişebilir ve tebriklerini sunabilirler. Hem tebriklerle hem de yazdıkları kasidelerle bahşiş veya caize alırlar.

İydiyyeler, padişah veya devlet büyüklerinin bayramını tebrik için yazılan kasidelerdir. Sözlük anlamı bayramlık, bayram hediyesidir (Canım, 2011, s. 90). Ahmet Paşa, ilk iydiyye örneklerini yazanlardan biri olarak kabul edilir (Uzun, 1999). Bayramın sahip olduğu değerleri ve geleneği şiirlerinde konu edinen bir şair olarak *Divan*'ında bayrama geniş çerçevede yer verir. II. Bayezid övgüsünde yazdığı bir kasidesi (K. 34, ss. 97-99) iydiyyedir. Gazellerinden biri (G. 28, ss. 132-133) ıyd redifiyle yazılmıştır. Bunların yanı sıra kaside, gazel ve kıt'alarındaki kimi beyitlerde bayramı sevgiliyle ilgili hayallerine konu eder. Bu itibarla bayramı işlediği beyitleri *Divan*'ında büyük bir yekûn tutar. *Divan*'ındaki bu yekûndan hareketle bayram imgesinin anlam ve çağrışımları incelenmeye, bayramın Ahmet Paşa'nın sanatındaki ve üslubundaki yeri tespit edilmeye çalışılacaktır. Şairin ıyd (bayram) sözcüğüyle kurduğu tamlamalara ilişkin bir tablo, konunun bütünlüğünün görülmesi bakımından işlevsel olacaktır.

Tablo 1: İyd (Bayram) Sözcüğüyle Kurulan Tamlamalar

hilâl-i İyd (5 defa)	cemâlin İyd (1 defa)	İyidin safâsı (1 defa)
İyd ayı (3 defa)	cevlân-ı İyd (1 defa)	i'lân-ı İyd (1 defa)
mevdân-ı İyd (3 defa)	dâl-i devlet-i devrân-ı İyd (1 defa)	kâse-i İhsân-ı İyd (1 defa)
rûz-ı İyd (3 defa)	dîvân-ı İyd (1 defa)	kaşların İydi (1 defa)
çevgân-ı İyd (2 defa)	erkân-ı İyd (1 defa)	nâmâz-ı İyd (1 defa)
devrân-ı İyd (2 defa)	eyvân-ı İyd (1 defa)	nân-ı İyd (1 defa)
gül-âb-efşân-ı İyd (2 defa)	eyyâm-ı mâh-ı İyd (1 defa)	pinhân İyd (1 defa)
hûbân-ı İyd (2 defa)	ezmân-ı İyd (1 defa)	sabâh-ı İyd (1 defa)
İyd-i cemâlin (2 defa)	feth İydi (1 defa)	şâdî-i devrân-ı İyd (1 defa)
İyd-i ekber (2 defa)	halvâ-yî şîrin-şân-ı İyd (1 defa)	şeb-i İyd (1 defa)
İyd-i hüsnün (2)	hân-ı İyd (1 defa)	şeker-rîzân-ı İyd (1 defa)
İyd-i nevrüz (2 defa)	hânında İyidin (1 defa)	tûtî-i midhat-hân-ı İyd (1 defa)
İhsân-ı İyd (2 defa)	hilâl-i İyd-ı feth (1 defa)	vasl İyidin (1 defa)
micmere-gerdân-ı İyd (2 defa)	hüsnünün İydi (1 defa)	vaslın İydi (1 defa)
pâyân-ı İyd (2 defa)	İyd-ı âlem (1 defa)	visâlin İydi (1 defa)
seyrân-ı İyd (2 defa)	İyd-ı devlet (1 defa)	yüzü İyidinde (1 defa)
şâdân-ı İyd (2 defa)	İyd-ı ferhunde (1 defa)	
bârân-ı İyd (1 defa)	İyd-ı safâ (1 defa)	

2. AHMET PAŞA'NIN ŞİİRLERİNDE BAYRAM

2.1. Sevgili-Bayram

Sevgili, klasik Türk şiirinde genel itibariyle şair tarafından yazılan şiirlerin muhatabıdır. Bununla birlikte şairin kaside veya başka formlarda övgü şiirlerini yönelttiği herkes, yine sevilen/sevgili hüviyetine sahiptir. Bu şiirde “Allah’ın, peygamberin, padişahın yahut mürşidin sevgili konumunda” tutulduğu görülür (Şentürk, 2019, s. 451). Dolayısıyla Ahmet Paşa’nın kasidelerinde de padişah bir sevgili/sevilen portresiyle çizilir. Sevgilinin padişaha benzetilmesi veya padişahın sevgili portresine sahip olması “saray istiaresi” bağlamında değerlendirilir (Tanpınar, 2007, s. 23).

2.1.1. Sevgilinin Yüzü ve Bayram

Sevgilinin yüzünü görmek âşık için asıl bayramdır. Onun güzelliği bayramdır, bayram süsüdür. Hilal kaşı, bayram ayı; lal dudakları, bayram tatlısıdır. Ahmet Paşa, sevgilinin kendisine bayram ayını (hilalini) göstermesini istemez. Çünkü onu yüzü zaten bayramdır, yüzünü göstermesi kâfidir:

*Sen bana İyd ayını gösterme ey meh-pâre kim
Yüzünü ne gün görürsem bilirim ben anı İyd* G. 28/8

Ahmet Paşa, sevgilinin beni ile lalenin ortasındaki siyahlık arasında ilgi kurar. Gül yüzlü sevgilinin bayram gecesine benzeyen beni, lalenin bağrında dağ olmuştur. Bayramlarda sokakların kandillerle aydınlatıldığından hareketle de sevgilinin yanaklarını bayram gecelerini aydınlatan bir kandile benzetmiştir:

*Hâlin ey gül yüzlü komuş lâlenin bağrında dâğ
Haddin uyarılmış şeb-i İyd içre bir sîmîn çerâğ* G. 141/1

Sevilenin güzelliğinin bayramı söz konusu olduğunda yanaklarıyla Gülgün, saçlarıyla Şebdîz arasında benzerlik kurulur. Şebdîz, Hüsrev-i Pervîz’in; Gülgün, Şirin’in atının adıdır (Pala, 2002, s. 436). Güzellik bayramında at yarışları yapılmış, kazanan Gülgün ile Şebdîz’e ay tarafından melâhat ödülü verilmiştir. Beyit, bayram kutlamalarının gerçekleştiği alanlarda at yarışlarının yapıldığını hatırlatır:

*Aldı mehden hüsn İyidinde melâhat ögdülün
Şol ruh-ı Gülgün ile bu zülf-i Şeb-dîzin senin* G. 162/4

Sevgili güzellik bayramıyla yeryüzünü ve yaşanan zamanı hararetlendirmek için yanağının Gülgün’uyla saçının Şebdîz’ini yarıştırır:

*Zülfü Şeb-dîzine koşdu ruhu Gül-gûnunu kim
Hüsnünün İydine germ ede zemîn u zemeni* G. 305/3

Sevgilinin yüzü bayram sabahına benzer, gönüllere ferahlık ve neşe getirir:

*Sabâh-ı ıyd benzer tal'atin kim
Verir cânâ safâlar tâze tâze*

G. 266/4

Ahmet Paşa'nın şiirlerinde yüz, secde edilecek bir güzellik olarak da sunulur ve yüze edilecek secde, bayram namazı kılmayla ilişkilendirilir. Şair, sevgilinin bayram yeri olan yüzüne gönülleri toplayarak âşıkları çene çukuruna hapsettiğini; âşığın ise bayram günü hapsedilmeyi değil bağışlanmayı umduğunu dile getirir. Ayrılığın oruca benzetildiği tasavvurlarda sevgilinin yüzünü görmek bayram olarak düşünülür. Âşığın bayram günü, ay yüzlü sevgiliyi gördüğü güne denk gelir. Sevgilinin güzel yüzüne öykünen hilalin sevgiliyi görünce utanarak aylarca saklanması, hüsn-i talillere konu olur.

2.1.2. Bayramın Güzelliği ve Güzelleri

Bayram, getirdiği güzelliklerle beraber anılır. Güzellik sahibi, övülen veya âşık olunandır. Sevilenden kendi güzellik bayramında vuslat nakdine muhtaç olan âşığa karşı cömert davranması, o müflisin gönlünü hoş tutması istenir:

*İhtiyâcım hadden aşmıştır visâlin nakdine
İyd-i hüsnündür bu gün müflis-nevâz ol ganî*

G. 347/6

Sevgili, kendi güzellik bayramında ipekli elbiseler üzerine kaftanını kuşanarak dilberlerle salınıp gezmelidir:

*İyd-i hüsnünde salın dil-ber-i ra'nâlar ile
Donatıp serv-i kabâ-püşunu dîbâlar ile*

Kt. 48/1

Âşık, sevgiliden kendisini bayram günü yağmur gibi gözyaşlarıyla ağlatmamasını ister. Çünkü o, süslü güzelliğiyle bayramı yaşatmaktadır ve bayram gününe de yağmur yakışmaz:

*Beni ağlatma kim zeyn oldu hüsnün
Bu rûz-ı ıyde bârân yaraşmaz*

G. 112/3

Bayram, sevgilinin güzelliğine öykünür. Ancak ondaki güzelliğe nazar edince utanıp aylarca görünmez. Beyitte bayramların yılda iki defa gerçekleşmesi, bayram ayının yılda iki defa görünmesi güzel bir nedene bağlanarak ifade edilmiştir:

*Yüzüne öykünmüş evvel görmüş âhır hüsnünü
Şöyle utanmış ki aylarla olur pinhân ıyd*

G. 28/3

Âşık, sevgilinin güzelliğini bayramdan; saçlarını Kadir Gecesi'nden üstün tutar. Bayramın bir sonu vardır. Kadir Gecesi de uzun değildir. O sebeple sevgilinin güzelliğine bayram, saçlarına Kadir Gecesi demeyi istemez:

*Kadr derdim ben bu zülfe kadr eger olsa dırâz
İyd derdim ben bu hüsnе olmasa pâyân-ı ıyd*

G. 28/2

Ahmet Paşa, "hûbân-ı ıyd" ibaresiyle bayram güzellerinin hilelerine işaret eder. Sultan Bayezid'in devrinde çengin telleri dışında kimse inlemez, onun adaletinde bayram güzelleri haricinde kimse hileye başvuramaz:

*Kimse ahdinde figân etmez meger evtâr-ı çeng
Kimse adlinde firîb etmez meger hûbân-ı ıyd*

K. 34/22

Bayram güzelleri aynada güzelliklerini temaşa ederler. Şair, buna karşılık sevgilinin âşıkların gönlünü niçin temaşa etmediğinden, güzelliğini seyrettirmediğinden yakınır:

*N'için etmezsın nazar sen gönlüne âşıkların
Çünkü hüsnün seyr eder âyinede hûbân-ı ıyd*

G. 28/4

2.1.3. Sevenlerin Buluşması

Bayram günleri, âşıkların bayram meydanlarında veya gezintiler sırasında sevgiliye yaklaşılabildiği günlerdir. Bayram günlerinde vuslata erme ümidi Ahmet Paşa'nın şiirlerine farklı tasavvurlarla yansır. Gönül, sevgiliye olan büyük arzunun şevkine şükretmek için onun vuslat bayramına bin canla kurban olur.

Şair, “dedim dedi”li ifade tarzını kullanarak bayramla kavuşma arasında ilgi kurar. Sevgili, âşığa bayramın hangi gün olacağını sorar. Âşık, “Ey ay yüzlü sen hangi gün gelirsen bayramımız o güne denk gelir.” karşılığını verir:

*Dedi kim ıyd ne gündür dedim ey mâh-ı cemâl
Sen ne gün kim gelesin ıydımız ol rûza gele* G. 288/9

2.1.4. Devlet

Ahmet Paşa, övgü şiirlerinde memduhlarının saltanatını, sevinç ve mutluluğun yaşandığı günler olan bayram günlerine benzetir. Fatih, daima ululuk ve izzetle, zafer ve saadetle şen olmalıdır. Çünkü düşmanlar onun bayram yeri olan devletinin kurbanlarıdır:

*Dâ'imâ izz ü celâl ü nusrat u ikbâl ile
Hurrem ol kim hasm ıyd-ı devletin kurbânıdır* K. 15/45

Bayram, Sultan Bayezid'in saltanatının davulunu çalmıştır. Ay sakisi ise eline altın süslemeli kadeh almıştır. Bayramın gelişi davulla ilan edilirdi. Beyitte bu hususa işaret edilmiştir:

*Şeh Bâyezid devletine nevbet urdu ıyd
Aldı eline sâkî-i meh câm-ı zer-nigâr* K. 33/20

Ahmet Paşa, bayram yeri olan padişahın devletinde lütufla diğer kullar gibi azat olma isteğinden, mutluluğa erme dileğinden söz eder. Hükümdarın devletini görmek de bayramdır. Onun devletini ve kendisini görmek, ayağını öpebilmek üç bayramı birden yaşatır. Ancak; *ıyd derdim devletine olmasa pâyân-ı ıyd* (K. 34/15) ifadeleriyle bayramın bir sonu olduğunu, padişahın bayram yeri olan devletinin sonunun olmadığını dile getirir. Onun için memduhun devletine bayram demek doğru değildir.

2.1.5. Bayram Zamanı

Ahmet Paşa, “devir, devrân, ezmân, zamân” kelimelerini “ıyd” ile birleştirerek bayram zamanlarına yönelik hayaller kurar. Bayram zamanı; mutluluğun yaşandığı, halkın muradına erdiği zamandır. Âşık, bayram günlerinde sevgilinin dudaklarından dökülecek sözlere nail olmak ister. Sevilen, yüzünü açmalı ki yanaklarının devrinde bayram zamanı yaşansın, söz söylemeli ki dudakları bayramın meşhur tatlı helvasını versin. Zira âşık için gerçek bayram, sevgilinin yüzünü görmek; asıl tatlı ise sevgilinin dudaklarından dökülen sözlendir:

*Aç yüzün kim göstere devr-i ruhun devrân-ı ıyd
Söyle kim vere lebin halvâ-yi şîrîn-şân-ı ıyd* K. 34/1

Bayram sabahı memduhun yüzünü göstermesi, bütün bayram günlerini sevinçle geçirmeye vesile olur:

*Subh-ı dîdârın zamânı şöyle şâdân etti kim
Ol beşâretten müzeyyendir henüz ezmân-ı ıyd* K. 34/16

Ahmet Paşa, bayramlarda padişah namına hutbe okunduğuna atıfta bulunarak padişahı över. Eğer bayram, padişahın namına hutbe okutmasaydı zamanın sultanı olamazdı:

*Pâdişâhâ nâmına okutmasaydı hutbesin
Olmaz idi rûzigâr eyyâmının sultânı ıyd* K. 34/30

2.2. Bayram Gelenekleri

2.2.1. Bayram-Hilal

Bayramın gelip gelmediğine Ay'a bakılarak karar verilir. Ramazan veya bayram hilali, şiirlerde bayramın habercisidir. Şekli itibarıyla hilalle sevgilinin kaşısı arasında benzerlik ilgisi kurulur. Hilalin görünmesi, sevgilinin hilale benzeyen kaşının görünmesi tasavvurlarını doğurur: *Eyyâm-ı mâh-ı ıyddır ebrû-nümâ ol ey sanem* (G. 207/1). Sevgiliyi görmek, âşık için bayram addedilir. Hilali görmek nasıl bayrama kavuşmanın habercisi ise sevgilinin kaşısını görmek de yüzünün bayramına erişmenin habercisi olarak düşünülür. Söz konusu tasavvur, Ahmet Paşa'da çeşitli yönlerden müşahede edilir. Hükümdar da bir sevgili

gibi tasvir edilir. II. Bayezid için yazdığı ıydiyye kasidesinde Ahmet Paşa, hükümdarı bu doğrultuda över. Hilal kaşlı bir dilber olan hükümdar/sevgili, kaşını yani kendisini göstererek halkı mutlu etmelidir. Çünkü bayram sevinci, hilali görünce başlar:

*Dil-berâ göster hilâl ebrûnu şâd et halkı kim
Mâh-ı nev görmekten olur şâd-i devrân-ı ıyd* K. 34/11

Sevgilinin saçlarının kaşları örtüp gizlediği düşüncesi şiirlerde işlenir. Sevgilinin yüzü güzellik meydanı, saçları bayram çevgânıdır. Saçlar, kaşları örtünce bayram hilali görünmez. Sevgili kaşlarını göstermeli, hilalle birlikte bayram zamanını yaşatmalıdır. Beyitte geçen “çevgân-ı ıyd” tamlamasıyla bayramlarda çevgân oynandığına da işaret edilir:

*Ey ruhun meydân-ı hüsn ü kâkülün çevgân-ı ıyd
Aç hilâl ebrûnu olsun şüphesiz devrân-ı ıyd* G. 28/1

Şair, Emir Seyyid Sultan övgüsüne yönelik yazdığı terciibente Hz. Peygamber’in övgüsüne yer verir. Şiirin ilk bendinde Hz. Peygamber övülür. Hz. Peygamber’in kaşıyla hilal arasında benzerlik kurulur. Onun hilal kaşı görününce gam orucu bitmiş, mutluluk bayramı başlamıştır:

*Zeyn oldu ıyd şâdi vü hatm oldu savm-ı gam
Şol gün ki doğdu kaşı hilâli Muhammedin* Trc. I/6

Hilal, kimi zaman şekli itibariyle övülen kişinin atının nalına benzetilir. Övülen kişi ise genellikle padişah veya devlet büyüğüdür. Benzerlik ilgisi kurulurken hilalin parlaklığı altın bir nal tasavvurunu ortaya çıkarır. Bahsedilen kişi bir padişah olunca bu tasavvurun gerçek olduğu da düşünülebilir. Ahmet Paşa’nın ifadesine göre hilal, II. Bayezid’in atının nalını gökyüzüne altın suyuyla yazmıştır. Tabii gökyüzünde hilalin görünmesi, bayrama delalettir:

*Na’l-i esbin şeklin altın suy ile yazdı hilâl
Gök yüzünde k’ola dâl-i devlet-i devrân-ı ıyd* K. 34/14

Aşağıdaki beyitlerin ilkinde bayram hilali, padişahın atının ayak izine benzetilirken ikincisinde gökyüzünün küpesidir. Ancak onun gökyüzüne küpe olması II. Bayezid’in atına nal olması dolayısıyla:

*Benzer ki âsumanda görünen hilâl-i ıyd
Atın ayağı izidir ey Şâh-ı kâm-kâr* K. 41/2

*Hey’ette na’l-i esbine benzer hilâl-i ıyd
Anunçün âsumân anı edindi gûş-vâr* K. 33/24

Osmanlı’da fetihlerden sonra kutlamalar yapılır, bunlar fetih bayramı adıyla anılırdı. Ahmet Paşa, Güneş Kasidesi’nde hilali Fatih Sultan Mehmet’in atının nalı olarak yansıtır. Fatih’in fetih bayramının hilali, âdeta hızlı atının nalıdır. O nalın mihî ise zafer burcundaki yıldız değil, güneşin kendisidir:

*Güyyâ na’l-i semendindir hilâl-i ıyd-ı feth
Mihî ahterdir zafer burcunda ne ahter güneş* K. 19/33

Nalla hilal ilgisi aşağıdaki beyitte yol gözlemenin göstergesi olarak geçer:

*ıyd ayı gibi kaşını gözettiğim bu kim
Na’l-i semend-i Şâh-ı cihândan haber verir* G. 87/9

Ahmet Paşa, “cev” redifli kıt’asında fetih bayramının hilaliyle fethite yer alan bir atın nalı arasında ilgi kurar. Söz konusu kıt’ada Paşa, arpa talebini dile getirir. “Hüsrevâ” hitabıyla seslendiği kişiden arpayı sorduğunda ayıplamamasını söylerken arpa çuvalının altın kesesinden değerli olduğunu belirtir. Arpasını istediği atın nalı, fetih bayramının hilalidir. Ancak şimdi at değersiz bir köşeye terk edilmiştir. Söz konusu dönem düşünüldüğünde ulaşım ve nakliye at, katır gibi binek hayvanlarıyla sağlanmaktaydı. Onların da temel gıdası arpaydı. Ulaşım ve nakliyenin sürekliliği arpaya bağlıydı. Dolayısıyla arpa çuvalı, altın kesesi kadar değerliydi. “Cev” redifli kıt’anın “ayb etme hüsrevâ” hitabıyla başlaması, Ahmet Paşa’nın şiirini kızgın ve kırgın bir ruh hâliyle kaleme aldığına işaret olarak yorumlanabilir:

*Ayb etme husrevâ ger edersem su’âl-i cev
K’olur azîz kîse-i zerden çuvâl-i cev
Şol at ki feth ıydine na’li hilâl idi
Saff-ı ni’âle saldı anı infisâl-ı cev* Kt. 21

Ay, Güneş'ten aldığı ışığı yansır. Işığının kaynağı kendisi veya kendinde bulunan bir ateş olmadığı için nur şeklinde yansır (Pala, 2002, s. 52). Ay'ın veya yeni ay olan hilalin nurlu ışığı, gökyüzüne uzanmış bir bayrak tahayyülünü doğurur. Ahmet Paşa, bayramlarda padişah adına camilerde hutbe okutulma geleneğiyle bu tahayyülü bir arada verir:

*Hutbe-i medh okuduysa devletine nola kim
Minber-i gerdûnda dikti râyet-i nûrânî ıyd* K. 34/19

Hilal, buhurdan gezdiren bir güzele, hilalin ortasındaki karalık ise ambere benzetilir. Şairin ifadesine göre hilal, bayramda buhurdan gezdirmek için altından kâsesini amberle doldurmuştur. Hilalin gökyüzündeki hareketiyle bayramı haber vermesi, parlaklığı itibariyle altına benzetilmesi beyitte öne çıkar. Hilalin görünmesi ayrıca güzel sebeple izah edilir:

*Kâse-i zerrînini anberle doldurdu hilâl
Olmağa bezminde bu gün micmere-gerdân-ı ıyd* K. 34/20

Rintler şarap yasağından kurtulabilmek için orucun bitişi, bayram hilalinin görünmesini sabırsızlıkla beklerler. Onlar gönülleri susamış kan yutanlardır ve sevgilinin kaşı sevdasına düşerler:

*Kan yutan dil-teşneler düşmüş kaşı sevdâsına
Rind olan mey-hâreler ıyd ayına müştâkdir* G. 81/2

Bayram hilali oruç vakti geçtikten sonra eline altın kadeh alır, güneş de sabah (sabûh) şarabını içer. Kavuşulan bayram eğer Kurban Bayramı ise sevgilinin bayramı haber veren hilal kaşına âşık kendisini kurban olarak sunar.

2.2.2. Bayram Âdetleri

İslam dini ve kültürüne dayalı Osmanlı Devleti'nde merasimler, din ve kültür ekseninde şekillenir. Bayram merasimlerinde birçok ritüel, din ve kültür çerçevesinde yerine getirilir. Bayramlarda el öpme, umumiyetle riayet edilen bir gelenektir. Ahmet Paşa, II. Bayezid'e sunduğu ıydiyye kasidesinde bayram âdetlerinden birçoğuna yer verir. El öpme bunlardandır. Bayram, sultanın elini sabah erkenden öpmeye vesile olduğu için muazzezdir:

*Anun içindir mu'azzez kim müyesser eyledi
Subh-demden dest-bûs-i Hazret-i Sultânı ıyd* K. 34/9

Bayramlarda veya diğer kutlamalarda padişahın elini sadece şehzadeler ve şeyhülislâmlar öpebilirdi. Diğer ileri gelenler, padişahın eteğini öpmekle iktifa ederdi. Dolayısıyla padişahın elini öpmek, ona yaklaşmanın göstergesi sayılır ve her kula nasip olmazdı (Şentürk, 2020, s. 98). Sadrazam, vezir, kazasker dışındaki baş defterdar, nişancı, reisülküttap gibi ileri gelenler etek değil, padişahın eşiğini öperlerdi (Nutku, 1992). Dolayısıyla yukarıdaki beyitte geçen "dest-bûs" tamlaması, padişahın eteğini öpme şeklinde de yorumlanabilmektedir (Eyduran, 2008, s. 131).

Ahmet Paşa, II. Bayezid için yazdığı diğer bir kasidede (K. 33) bayram günlerinin sevinçlerin yaşandığı günler olmasına değinir. Burada ayak öpmeden (pây-bûs) söz eder. Zamanın büyük hükümdarı, âleme ayağını öpme izni vermiş, bayram günü hem devletini hem kendini görme fırsatı sunmuştur. Hükümdarın ayağını öpme, devletini ve kendisini görme birer bayram olarak telakki edilmiş ve aynı anda üç bayrama erişildiği vurgulanmıştır:

*Devrân-ı ayş ü vakt-i tarabdır ki âleme
El verdi pây-bûs-ı cihân-dâr-ı rûzigâr
Hem devletini hem seni gösterdi rûz-ı ıyd
Üç ıyde ermişiz bu gün ey fazl-ı Girdigâr* K. 33/21-22

Bayramlarda renkli şişelerden gül suyu dökmek, sürünmek için gül suyu ikram etmek yaygın bir gelenektir. Bu, günümüzde kolonya ikramıyla yaşatılmaktadır. Şiirlerde söz konusu gelenek, âşıklığı ifade etmek için kullanılır. Âşık için sevgiliyi görmek bayramdır. Bu bayramda gül suyu olan gözyaşını, renkli bir gül suyu şişesi olan gözlerinden döker. Ahmet Paşa, ıydiyyesinde renkli şişeye benzettiği gözlerinin gözyaşları dökerek dostun vuslatına erdiğini ifade ederken bayramlarda renkli şişelerden gül suları saçıldığına, insanlara gül suyu ikram edildiğine işaret etmiş olur:

*Dost vaslı ıydına erişti çeşm-i eşk-bâr
Kim bu rengin şîşeden oldu gül-âb-efşân-ı ıyd* K. 34/3

Şairin gül suyuna benzeyen gözyaşları bazen mutluluktan dökülür. Bayramda sevgilinin vuslat vaadini iştince ağlar, böylece sevgili şeker saçan, şair ise gül suyu döken olur:

*Vâ'de-i vaslın işittim şâdlıktan ağladım
Ol şeker-rîz oldu ben oldum gül-âb-efşân-ı ıyd* G. 28/5

Bayramlarda buhurdanlarda misk ve amber gezdirilerek etrafa güzel kokular salınır. Sabah rüzgârı, nergisin altın kâsesini amberle doldurarak sevgilinin güzelliğinin gül bahçesinde bayram buhurdanını gezdirir:

*Nergisin zer kâsesin anberle doldurdu sabâ
K'ola hüsnün gülşeninde micmere-gerdân-ı ıyd* G. 28/6

Bayram hilali ve öd kokusu, bayramın habercisidir. Sevgilinin kaşları ve saçları, aşağıdaki beyitte bu iki unsuru karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Rengi ve kokusu itibariyle saç ile öd ağacı, kaş ile hilal arasında benzerlik ilişkisi kurulmuştur. Bayramlarda, buhurdanlarda öd ağacı gezdirildiğine işaret edilmiştir:

*Eyyâm-ı mâh-ı ıyddır ebrû-nümâ ol ey sanem
Hengâm-ı bûy-i ûddur gîsû-güşâ ol ey sanem* G. 207/1

Bayramlar sarılıp kucaklaşılan zamanlardır. Âşıklar, bayramlarda sevgiliyi gördükleri gibi ondan lütuf beklentisi içine girerler. Bu durum bayramın erkânındandır:

*Subh-ı vaslından nigârâ âşık-ı bî-çârene
Bûse ile merhabâ kıl kim budur erkân-ı ıyd* K. 34/7

Ahmet Paşa, yukarıdaki beytinde bayram sabahlarındaki bayramlaşmaları, bayram tebriklerini hatırlatarak sevgiliye yakın olma ümidini dile getirir. Buse almak, vuslatı ve yakınlığı imler. Klasik Türk şiirinde hükümdar, sevgili olarak tasavvur edilir. Buradan yola çıkarak buse almak, Paşa'nın payitaht özlemi, payitahta varma, yakın olma isteğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Şiirlerinde af kavramını sık kullanması da (Erbay, 2016, s. 95) bu çerçevede düşünülmesi gereken bir husustur.

Bayramlarda mahkûmları affetmek, hapisleri boşaltmak âdettendir. Şiirde sevilenden bu âdetin gereğini yerine getirmesi istenir. Sevgilinin çene çukuru, zindan olarak düşünülür. Yüzü ise sahip olduğu diğer güzelliklerle gönülleri buraya hapseder. Ahmet Paşa bayram günü şahın mahpusları salıverdiğini, buna karşılık ise sevgilinin yüzünün gönülleri çene çukuruna neden hapsettiğini sorgular ve buna anlam veremez:

*Doldurup n'eyler ruhun çah-ı zenahdânına dil
Çünkü şeh lutfuyla boşaltır bu gün zindânı ıyd* K. 34/8

*Niçin düşer yüzü ıydinde dil zenahdâna
Gerek ki ıydde zindândan olunaydı halâs* G. 134/2

Mahkûmların affedilmesi ve zindanların boşaltılmasına yapılan gönderme, Ahmet Paşa'nın bayram günü affedilme ümidini dile getirir. Padişahın lutfuyla devletinin bayramında gamdan azat olarak bayram sevincini yaşamak isteğini belirtir. Şairin gözden düşüp sürgüne gönderilmesi göz önüne alındığında bağışlanma beklentisinin şiirin satır aralarında kendini hissettirdiği görülür:

*Gamdan âzâd eyleyip lutfunla şâd et Ahmedî
Devletin ıydinde olsun kulların şâdân-ı ıyd* K. 34/31

Ahmet Paşa, II. Bayezid'i övmek amacıyla yazdığı ıydiyyede, methiyeye başladığı beyitte bayram yerlerinin süslendiğine işaret eder. Bayram yerlerinin süsü, sultanın meclisinin yüceliğinden ileri gelmektedir. Çünkü o zaten Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir:

*Zill-i Hak Şeh Bâyezid ibn-i Muhammed Hân k'anun
Câhî bezminden müzeyyendir bu gün eyvân-ı ıyd* K. 34/10

Bayramda şekerle tatlı ikram etmek ve yemek, gelenektir. Şairin kalemi, sultanın bayramı için ferahlatıcı bir name yazmış, bayramda şeker dağıtanlar yazılanlara hayran kalmışlardır:

*İyden için bir müferrih nâme yazmıştır kalem
Kim anun renginde hayrândır şeker-rîzân-ı ıyd* K. 34/18

Şair, bayramlarda övgüler düzen papağanlar bin tane/bülbül olsa da memduha methiyeler düzen kaleminin bir benzerinin ortaya çıkamayacağını iddia eder. Bu yönüyle yazdığı ıydiyyenin şeker tadında olduğunu, sözleriyle bayram günü şeker saçtığını dile getirir. Şairin bu ifadeleri, şeker tadında sözler sarf ettiği hâlde sultanın yakınında olmayışının, taşrada sürgün oluşunun arka plandaki göstergesi olarak değerlendirilebilir:

Gelmeye hâmem gibi medhinde bir şîrîn suhan
Ger hezâr olur ise tûtî-i midhat-hân-ı ıyd K. 34/32

Padişahın divanı öyle yüce bir divandır ki melekler divanının karşısında saf tutarak methiyeler okurlar:

Gâh medh okur yüce dergâhına ervâh-ı kuds
Geh tutar saff-ı mela'ik karşına dîvân-ı ıyd K. 34/26

Bayramlarda büyükler bahşişler dağıtır. Bahşişlerden biri de kaftan veya elbisedir. Ahmet Paşa, ağaçların altın elbiseler giydiğini tasvir eder. Rüzgâr, padişahın bayramında bendeleri gibi donanıp salınmaları için ağaçlara altından elbiseler giydirmiştir. Sonbahara denk gelen bayram günü, hüsn-i talil ile izah edilmiştir:

Eşcâra cümle câme-i zerrîn geyirdi bâd
Donanuben salınmağa ıydinde bende-vâr K. 33/26

Ahmet Paşa, bayramlık vermeyi başka bir yönden de ele alır. Bu sefer bayramlık veren kendisidir. Şairin kalemi, ıyd-ı ekberde bayramlık vermek, tatlı sözlerle övgüde bulunmak için övgü kadehine bal şerbeti doldurur:

Hâmem bu ıyd-i ekbere ıydâne vermeğe
Doldurdu câm-ı medhine bir şehd-bâr âb K. 35/25

Bayramlarda yapılan şerbet ikramını hatırlatan şair, halka ballı şerbet içirmek için padişahın övgüsünü “âb” redifinde yazar:

Anunçün ettim âb redîfnde medhini
Kim halka ıydde içirem şehd-bâr âb K. 35/33

Dikkat çeken bir diğer âdet güzellerin, bayram sofralarında kâseler sunarak hizmet etmeleridir. Şair, bu âdete güzellerin kınalı elleriyle sonbaharda kızaran çınar yaprakları arasında ilgi kurarak değinir. Çınar yapraklarının ele benzetilmesi (Şentürk, 2017, s. 542), bu ilginin kurulmasındaki etkindir:

Benzer ki kâse sunmağa hânında ıydının
Reng etmiş ellerini güzeller gibi çinâr K. 33/25

2.2.3. Bayram-Toplum Hayatı

2.2.3.1. Bayram Meydanı

Bayramlaşmanın yapıldığı veya bayram gezintilerinin gerçekleştirildiği yerlerdir. Ahmet Paşa, bayram meydanını çeşitli tasavvurlarla ifade eder. Bayram meydanının hareketlenmesini isteyen şair, bunu sevileden beklemektedir. Şirin dudaklı Hüsrev olan sevgili, saçlarının Şebdîz'ini yanaklarının Gülgûn'una refik ederse bayram meydanı hareketlenecektir. Şebdîz'le Gülgûn'a yer verilmesi, bayram meydanlarında at yarışlarının düzenlendiğini göstermektedir:

Zülfünün Şebdîzini ey Husrev-i şîrin-dehen
Koş ruhun Gül-gûnuna kim germ ola meydân-ı ıyd K. 34/5

Hareketlenen bayram meydanı, sevgiliyi görmeyi, onun vuslatına erişmeyi mümkün kılabilceğinden arzulan bir husus olarak dile getirilir. Memduhun Hüsrev'e benzetildiği beyitte saçları Şebdîz, yanakları Gülgûn, dudakları Şirin ile ilişkilendirilmiştir. Şebdîz siyah olduğundan saç, Gülgûn beyaz ve parlak olduğundan yanak için benzetilen olur. Siyah ve beyazlık, bayram imgesiyle beraber kullanılır. Karanlığın ağarmaya başladığı anda namaz kılınır, bayram başlar. Siyah saçla parlak yanakların bayramı çağrıştırması, bayramla yüz arasında kurulan benzerlikten kaynaklanır.

Bayram meydanlarında düzenlenen ok atma yarışları, bayram eğlencelerindedir. Bayram meydanı padişahın ok ve yayına müşteri olunca Güneş, gökyüzünün tepesine altın siper yerleştirir. Eski gökyüzü tasavvuruna göre dördüncü felekte yer alan ve feleğin sultanı olan Güneş, gökyüzündeki konumu ve renginden dolayı hüsn-i talil yoluyla sipere benzetilir. Bayram meydanı, yay çekmeye ve ok atmaya müşteri olarak düşünülür. Müşterî (Jüpiter) ise altıncı felekte yer alır, feleğin kadısı ve hatibi kabul edilir. Beyitte Müşterî, hem bu özelliğiyle hem de bir şeye alıcı olmak anlamlarıyla kullanılmıştır:

Pûte-i zerrîn diker evc-i felekde âfitâb
Müşterîdir tîr-i kavsine bu gün meydân-ı ıyd K. 34/24

Âşık, yârdan ayrıldığına hatırlayınca bayram meydanı kendisi için zindana dönüşür:

Kimden ayrıldım eger nâ-geh düşerse gönlüme
Korkarım ki bana bir zindân ola meydân-ı ıyd G. 28/7

Bayram meydanı bazen sevilenin yüzüdür. Gönüller oraya toplanmıştır. Oraya toplananlar salınıp oynayarak bayram sevincini yaşarlar:

Cây-i ıyd oldu ruhun kim anda diller cem olup
Salınıp oynayalar kim halk ola şâdân-ı ıyd K. 34/13

2.2.3.2. Gezip Dolaşma/Seyran

Bayramlarda bayramlıklarını giyenler eş dost ziyareti yapar, şehrin meydanında gezintiye çıkarlar. Günümüzde de kullanılan “bayram seyran” tabiri, bu gezintilerin bir nevi ifadesidir (Şentürk, 2017, s. 135). Ahmet Paşa, nazlı sevgiliye seslenir ve onun bayramlıklarını giyip, tavus kuşu gibi donanarak bayram gezintisine çıkmasını ister:

Hıl'at-ı hüsn egnine gey yaraşır ey serv-i nâz
Donanıp tâvûs-vâr etsen nola cevlân-ı ıyd K. 34/2

Gözyaşı dilencileri, göz kayığıyla gezintiye çıksa bu şaşılacak bir şey değildir; sevgilinin güzellik bayramında neler neler toplarlar. Şair, beyitte övülen karşısında bir dilenci olduğunu belirterek dilencilerin bayramlarda kapı kapı dolaşmasına, bayram seyranlarının kayıkla yapıldığına işaret eder:

ıyd-i hüsnünde neler cem' etti eşkim sâ'ili
Tan mı çeşmim zevrakıyla eylese seyrân-ı ıyd K. 34/29

Gönlü hasta Ahmet, ayrılıkla gam ve kederde iken sevgili “nâ-cins” olan rakiple bayram seyranındadır:

Ahmed-i dil-haste yatar hecr ile gam-gin ü zâr
Yâr her nâ-cins ile eyler bu gün seyrân-ı ıyd G. 28/9

2.2.3.3. İhsan

Bayramlar, büyüklerin ihsanda bulunduğu günlerdir. Herkes meşrebine ve konumuna göre ihsanlarda bulunur veya ihsanlar bekler. Ahmet Paşa, “kerem” redifli kasidesinde memduhunu kerem kaynağı olarak niteler. Bayram gelmiş, o gün ihsanların yapıldığı bir devran olmuştur. Öyleyse ihsanların kaynağı Fatih de bayramı mutlulukla, zevk ve eğlenceyle geçirmelidir:

Yine ıyd oldu bu gün erdi çü devrân-ı kerem
Zevk u ayş et yine hurrem olup ey kân-ı kerem K. 27/1

“Kerem Kasidesi”nde şaire göre felek, Fatih’in uğurlu bayramına düşmanları kurban etmiştir. O da dostlara cömertlik suyuyla kerem ekmeğini sunmalıdır:

ıyd-ı ferhundene kurbân ede a'dânı felek
Sen ahıbbâna buyur âb-ı sehâ nân-ı kerem K. 20/34

Derya kâsesi, Sultan Bayezid'in bayramdaki ihsan kâsesinin yanında boş sayılır. Onun ihsan kâseleri dünya sofrasını doldurmuştur:

*Ebr-i ihsânından olup kâse-i deryâ tehi
Sofra-i dünyâyı tuttu kâse-i ihsân-ı ıyd*

K. 34/25

Bayramlarda sevgili, yüzünü gösterme veya vuslatına erdirmeye bakımından kendisinden ihsan beklenilendir. Âşık nezdinde asıl bayram sevgilinin yüzünü görmek olduğu için o, bayram hilalini gözetmez. Çünkü gönlünün bayramı sevgilidir. O, ihsanı sevgilinin güzellik sofrasından bekler:

*Bakmazam ıyd ayına çün ıydı sensin gönlümün
Hân-ı hüsnünden kıl ey muhsin ana ihsân-ı ıyd*

G. 28/10

2.2.3.4. Sofra

Bayramlarda sofraların kurulması, yemek ve tatlı ikramı veya açların doyurulması bir gelenek olarak süregelir. Ahmet Paşa için bayram sofralarını tatlandıran, sevilenin güzellik unsurlarıdır. Sevilenin güzellik sofrasında dudakları senbuse tatlısıdır. Bayram sofrası da ancak bu hâliyle tatlılaşır:

*Hân-ı hüsnünde lebin bir şekerin senbusedir
Kim görünür gözlere şîrîn onunla hân-ı ıyd*

K. 34/6

Dilencilere verilecek şükraneler sevgilinin güzellik sofrasından beklenir. Aşkının dilencilerine vereceği bu şükraneye, dudaklarından buse olarak sunacağı tatlı bir helvadır. Beyitte geçen “sen bûse-i la’linden” ifadesi helvayla birlikte senbuse tatlısını da akla getirir:

*ıyd-i cemâlin hâmdır şükraneye ver sâ’illere
Sen bûse-i la’linden ol halvâ-yi şîrîn-sânı sun*

G. 223/4

Sofra, övülenin cömertliğini ifade eder. Güzeller âşıkların sabrını nasıl alırlarsa bayram da padişahın cömertlik sofrasındakileri öyle yağma eder:

*Hûblar nice alırsa sabrını âşıkların
Şöyle yağma etti cûdun sofrasından nânı ıyd*

K. 34/21

Sultanın sofrasında bayram ekmeğinin safran rengini görünce kıskançlıktan güneşin yüzü sararır:

*Çehresini reşkden zerd etti kurs-i âfitâb
Sofra-i hânında çün gördü müza’fer nân-ı ıyd*

K. 34/23

Ahmet Paşa’nın kimi beyitlerinde sofra, rahmetle birlikte anılır. Memduhtan merhamet beklentisini gösterir. Çınar, övülenin sofrasında kâse sunmak için güzeller gibi ellerini renklendirir, süsler.

2.2.3.5. Yağmurun Bayram Süsünü Bozması

Şehirler ve bayram merasimlerinin yapıldığı alanlar bayram için süslenir. Güzeller de bayramda süslenir, merasim ve seyranlara katılır. “Bayram günlerinde en hoş gitmeyen şey yağmurdur. Hem seyrana mani olur, hem de yapılan süsleri ve giyilen kıyafetleri bozar” (Tolasa, 2001, s. 122). Ahmet Paşa’da bayram süsünü bozan yağmur, gözyaşları için benzetilen olarak kullanılır. Yüzünün bayramında süslenen sevgiliden kendisini ağlatmamasını ister. Çünkü yağmur, süsü bozar:

*Çün cemâlin ıydıdır bu vech ile ârâste
Gel beni ağlatma kim zîver bozar bârân-ı ıyd*

K. 34/4

Aynı düşünce başka bir beyitte (G. 112/3) yine tekrar edilir. Sevgilinin güzelliğiyle süslenen bayramın, âşığın ağlamasıyla bozulmaması gerekir. Çünkü bayram gününe yağmur yakışmaz.

2.2.3.6. Çevgân Oyunu

Ahmet Paşa’nın şiirlerinden hareketle bayram kutlamalarının yapıldığı alanlarda çevgân oynandığı anlaşılmaktadır. Çevgân, “Bir meydanın iki tarafında iki mermer sütundan oluşan kalelerle ortaya konan ahşap bir topu ucu kıvrık değneklerle kendi kalesine sokan takımın puan kazanması suretiyle oynanan bir oyundur.” (Şentürk, 2017, s. 534). Ahmet Paşa, güneşin seher vakti bayram meydanına gitmeye niyet ettiğini, ayın da amberli bayram çevgânını yanında götürdüğünü belirtir. Güneş çevgân topu, ay sopa olarak hayal edilir. Padişahın yer aldığı alandaki bayram kutlamalarında maharet gösterisinde bulunmak güneşle aya düşer:

Niyyet-i meydân-ı ıyd etmiş seher ol âfîâtâb
Mâh götürmüş yanınca anberîn çevgân-ı ıyd K. 34/17

Çevgân sopasının ucu kıvrımlı olduğundan sevgilinin saçı için benzetilen olarak kullanılır. Sevgilinin yüzü güzellik meydanı ve kâkülleri bayram çevgânı olarak hayal edilir.

2.2.3.7. Davul Çalma

Bayram sabahları veya geceden itibaren bayram merasimlerinin yapılacağı yerlerde davullar çalınır (Şentürk, 2017, ss. 132-133). Şair, bu âdeti hatırlatarak içinde bulunduğu ayrılık hâlini dile getirir. Bir türlü İstanbul'a dönemeyen şairde ayrılık, sürekli hâle gelmiştir. Tamamen hayallerle avunur. Âşık olarak bayram davulundan haz almadığını söyler. Çünkü sevgilinin hayaliyle bir demde gizli (yaşanmamış) bin bayram yapar. Onun yüzünü hayalde dahi olsa görmek âşık için asıl bayramdır:

Tabl ile ıyd eylemekten hazzı yoktur âşıkın
K'ol hayâlinle eder bir demde bin pinhân ıyd K. 34/12

Bir başka beyitte şair, II. Bayezid'e hitaben şunları söyler: Ey güzelliğin şahı! Şehrinde/gökyüzünde güzelliğinin namını duyunca bayramın gelişini ilan etmek için göğsümün davulunu döverler. Beyitte, göğüs davula benzetilir. Bayramın gelişinin davulla duyurulması hatırlatılır:

Şöhret-i hüsnün görüp şehrinde ey şâh-ı cemâl
Tabl-ı sînem döğülür kim oluna i'lân-ı ıyd K. 34/28

2.2.3.8. Bayram Kargaşası

Ahmet Paşa bayramlarda şehrin karıştığını bir beyitte ifade eder. Bayramın şehre kargaşa getirmesi gibi sevilenin güzelliği, âşığın gönlünü fitne ve kargaşayla ele geçirmiştir:

Fitne vü âşûb ile tuttu cemâlin gönlümü
Nitekim gavgâ ile doldurdu şehristânı ıyd K. 34/27

2.2.4. İnançlar

2.2.4.1. Kurban

Bayramlar, klasik Türk şiirinde çoğu kez kurbanla beraber anılır. Ahmet Paşa'da bu hususu "kurban olma veya edilme keyfiyeti" (Tolasa, 2001, s. 121) olarak görmek mümkündür. Bu, kimi zaman feleğin, düşmanları padişahın kutlu bayramına kurban ettiği bayramlardır:

ıyd-ı ferhundene kurbân ede a'dâmı felek
Sen ahıbbâna buyur âb-ı sehâ nân-ı kerem K. 20/34

Felek, sevilenin güzellik bayramının sabahına sayısız ceylanı (günün ağarmasıyla kaybolan yıldızlar) kurban eder:

Âhû komadı kırdı ki kurbân ede felek
Hüsnün sabâh-ı ıydine bî-hadd ü bî-şümâr K. 33/10

Sevgilinin vuslat bayramıyla verdiği iştîyak hazzına gönül, bin canla kurban olmaya hazırdır:

Dil ki bin cân ile vaslın ıydine kurbân olur
İştîyâkın şevkının şükhrânesidir dostum G. 193/4

Ahmet Paşa, sevgilinin kaşlarının kurban kesmeye meyletmesi durumunda lütfedip kendisini hatırlamasını "kurban olduğum" redifiyle dile getirir:

Kaşların ıydine kurbân etmege meyl edicek
Ahmed'i lutf edüben yâd eyle kurban olduğum G. 211/5

2.2.4.2. Oruç

Oruç, daha çok bayramın gelişyle son bulan bir imge olarak Ahmet Paşa'nın şiirlerinde yer alır. Oruç ayı geçince şaraba başlanır. Güneş sabuh şarabı sunar, bayram hilali eline altın kadeh alır:

*Sun âfitâb-ı sabûhı ki mâh-ı rûze geçip
Hilâl-i ıyd eline aldı zer-nigâr kadeh* G. 26/7

Sevgilinin yüzünü görmek bayramdır. Âşıklar, onu görünce oruç tutamaz. Çünkü bayramda oruç tutmak haramdır:

*Cemâlini gören kullar nicesi rûze-dâr olsun
Bu rûz-ı ıyde rûze harâm olmaz mı sultânım* G. 186/4

Sevgiliden ayrı kalmak, ayrılık orucu olarak tasavvur edilir. Ayrılık orucunu tutan âşık, sevgilinin cemalinin bayramına erişmeyi arzular. Bayramda meyhaneler açılır. Âşık ise imkânsız olsa da sevgiliden dudak meyhanesini talep eder. Meyhane müdavimleri gibi mestane olmak ister:

*Çekdim firâkın saymını erdim cemâlin ıydına
Aç leblerin mey-hânesin ney gibi nâlân et beni* G. 317/8

2.2.4.3. İyd-ı Ekber

İyd-ı ekber, arifesi ya da birinci günü cumaya denk gelen Kurban Bayramı'dır. Büyük bayram da denilen ıyd-ı ekber ayrıca "Muvaffakiyetli hâdisler münasebetiyle yapılan şenlikler yerinde kullanılır bir tâbirdir." (Pakalın, 1993, s. 107). Ahmet Paşa, sevgilinin yüzünü ıyd-ı ekbere benzetir. Onun güzellik sofrasında dudaklar senbûse tatlısı (şekeri) veya irmik tatlısıdır:

*Cemâlin ıyd-i ekberdir kenâr-ı hân-ı hüsnünde
Şeker senbûsedir la'lin yâ halvâ-yi alâdini* G. 343/3

Şairin kalemi ayrıca ıyd-ı ekberde bayramlık olarak methiye yazmış, övgü kadehine ballı şerbet doldürmüştür:

*Hâmem bu ıyd-i ekbere ıydâne vermeğe
Doldurdu câm-ı medhine bir şehd-bâr âb* K. 35/25

2.2.4.4. Bayram Namazı

Ahmet Paşa, bir kıt'asında bayram namazından söz eder. Şair gözyaşlarını yağmura, bayram namazını da sevgilinin yüzüne edilen secdeye benzetir. Gözyaşları, sevgiliyi görüp yüzüne secde etmesine engel olur. Bu durumu yağmurdan dolayı kaçırılan bayram namazına benzetir:

*Komadı eşkim ki görüp yüzünü edem sücûd
Yağmur ucundan ba'îd oldum nâmâz-ı ıydden* K. 47/3

2.2.4.5. Allah'ın Rahmeti

Ahmet Paşa, Fatih Sultan Mehmet için yazdığı kasidede onun cömertliğini övdükten sonra bayram günü halkın, Allah'ın korumasında olduğuna işaret eder. Allah'ın korumasında olan bütün mahlûkata bayram günlerinde rahmet sofrası bahşedilmiştir. Aşağıdaki beyitte bir rahmet, bağışlanma beklentisi göze çarpar. İnsanların Allah'ın korumasında olduğu bayram gününde rahmet beklentisi, gözden düşen Paşa'nın bağışlanma dileğinin bir göstergesi olarak okunabilir:

*Nice kim her ıyd-ı âlem halkı zayfullah olup
Bahş olan ol gün kamu mahlûka rahmet hâmidir* K. 15/44

Yukarıdaki beyitle aynı bağlamda değerlendirilebilecek başka bir beyitte yeryüzü, padişahın şefkatiyle mamur olurken gönül Kâbe'sinin gam askeriyle viran olduğu dile getirilir:

*Pâdişâhâ şefkatinden yer yüzü ma'mûr iken
Dâd kim dil Ka'besi gam leşkери virânıdır* K. 15/40

2.3. Nevruz Bayramı

Baharın ve eski takvime göre yeni yılın gelmesi Nevruz Bayramı olarak kutlanır. Baharda çiçeklerin açılması, nevrulzla ilişkilendirilerek şiire aktarılır. Ahmet Paşa, bülbül ve gül üzerinden nevrulzun gelişini methiye çerçevesinde ortaya koyar. Bülbül, Nevruz Bayramı'nı gül defterinden görünce zafer sahibi şahın üzerine dualar ve methiyeler okur:

*Iyd-i nevrûzu görüp gül defterinden andelib
Hoş du'â vü medh okur Şâh-ı zafer-yâb üstüne* K. 16/7

Sevgilinin yanakları nevrulza teşbih edilir. Şarabın harareti sevgilinin yanağına vurduğunda nevrulza denk gelmiş bir bayram coşkusu ortaya çıkar:

*Tâbiş-i mey ki ruh-ı yâr-ı dil-efrûza gele
Benzer ol iyd-i safâ-bahşa ki nev-rûza gele* G. 288/1

Nevruzun kutlandığı 21 Mart, baharın başlangıcı kabul edilir. Nevruz gece gündüz eşitliğinin yaşandığı, kuzey yarım kürede günlerin uzamaya başladığı zamandır. Ahmet Paşa, bunu veciz bir beyitle ters yüz eder. Müneccim, yüz ile saçların bir araya geldiğini müşahade edince Nevruz Bayramı'yla buluşmuş en uzun geceyi gördüğünü söyler. Şaire göre günleri ve ayları tayin ederek takvim oluşturma çabasındaki müneccim, sevgilinin yüzüyle saçını rasat ettiğinde feleğini şaşırır, Nevruz Bayramı'nın şeb-i yelda ile buluştuğunu görür:

*Ey müneccim ruh u zülfün göricek dil-berimin
Iyd-ı nev-rûza buluşmuş şeb-i yeldâ göresin* G. 229/3

3. SONUÇ

15. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Ahmet Paşa, klasik Türk şiirinin kurucularındandır. Onun şiirlerinde toplum hayatına ilişkin yansımalarından birisi de toplumdaki bayram algısı ve bayram günlerine ait geleneklerdir. Klasik Türk edebiyatında ilk ıydiyye yazan şairlerden biri olan Ahmet Paşa, *Divan*'ında yaklaşık 90 beyitte bayram imgesine yer vermiştir. Bayramı konu ettiği şiirlerinin merkezinde övdüğü kişi veya sevgili bulunur. Şair, âşık-mâşuk ilişkisi çerçevesinde bayramı sevgiliye yaklaşabilmek, sevgilinin lütfuna nail olabilmek için önemli bir vesile olarak görür. Bayramlara dair birçok âdet, inanış ve uygulamayı âşıklık, sevgilinin güzellik unsurları, tutum ve davranışlarıyla ilişkilendirir. Bu itibarla Osmanlı toplumunda bayramlara verilen büyük önem, bayramların getirdiği coşku ve heyecan, bayramlarda gerçekleştirilen merasimler klasik Türk şiirinin geleneksel konuları çerçevesinde Ahmet Paşa'nın şiirlerine konu edilirken hem dönemin toplum hayatına hem de âşık ya da şairin psikolojisine bir nevi ayna tutulduğunu söylemek mümkündür.

Tatlı, yemek ve gül suyu ikramı, kutlama alanları, oruç tutma ve hilal ilişkisi, davul çalma, oyunlar tertip etme, şehrin süslenmesi, kurbanın ve bayram namazının âşıklıkla ilişkilendirilmesi, padişah adına hutbe okutma, bahşiş/ihsan beklentisi, dilencilerin ihsanlarla sevindirilmesi, seyran, yüzün bayram olarak telakki edilmesi Ahmet Paşa tarafından şiirlerde ortaya konulur. Ayrıca satır aralarından hareketle şairin ruh hâli, hayatına dair bazı ipuçları tespit edilebilmekte, yaşadığı sürgünün yansımaları şiirin arka planında görülebilmektedir. Bayramı işlediği şiirlerinde, özellikle de kasidelerinde tekrar padişaha, payitahta ulaşma isteği, sürgünden kurtulma ümidi okunabilmektedir. Bayramların özünde lütfetmeyi, bağışlamayı, mutluluğu barındırması şairin ümitlerini ve beklentilerini bayram şiirlerine yansıtmasında etkili olmuştur.

Bu araştırma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Makale ile ilgili notlar

Araştırmanın birinci ve sorumlu yazarı araştırmanın planlanması, verilerin toplanması ve analizi süreçlerine; araştırmanın ikinci yazarı yazın taraması, tartışma ve bulgular bölümlerine katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- Bayraktar, İ. (1992). Bayram. *TDV İslâm ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayram>
- Bozkurt, N. (1992). Bayram. *TDV İslâm ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayram>
- Canım, R. (2011). *Divan edebiyatında türler* (2. baskı). Grafiker Yayınları.
- Canım, R. (2018). *Lâtîfî tezkiretü 'ş-şu'arâ ve tabsiratü'n-nuzamâ*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-216998/latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzama.html>
- Erbay, N. (2016). Saraydan sürgüne: Osmanlı şairinin psikolojisi. *Bizim Külliye*, (66), 93-100.
- Erdem, S. (1992). Bayram. *TDV İslâm ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayram>
- Eyduran, A. (2008). Klâsik Türk edebiyatında idiyye şiirleri (Bayram şiirleri). *Erdem*, (52), 125-136. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/670813>
- İpekten, H., Kut, G., İsen, M., Ayan, H., Karabey, T. (2017). *Sehî Beg heşt-bihîşt*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=2F88846727E3118F21430AA632BB20249DB73730D504072295A7FD39551B5592
- Karabey, T. (2014). Ahmed, Veliyyüddin Ahmed Paşa. *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmed-veliyyuddinzade-ahmed-pasa>
- Kâşgarlı Mahmûd. (2005). *Divânü lugâti't-Türk*. Kocabalı Yayınevi.
- Kılıç, F. (2018). *Âşık Çelebi meşâ'irü'ş-şu'arâ*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-210485/asik-celebi-mesairus-suara.html>
- Kut, G. (1989). Ahmed Paşa, Bursalı. *TDV İslâm ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-pasa-bursali>
- Nutku, Ö. (1992). Bayram. *TDV İslâm ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bayram>
- Öntürk, T. (2017). Ahmed Paşa'nın yayımlanmış divanında yer almayan şiirleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 121-125. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434578>
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü* (Cilt: 2). MEB Yayınları.
- Pala, İ. (2002). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü* (9. baskı). L&M Yayınları.
- Poyraz, Y. (2014). Pervâne Bey nazire mecmuası'na göre Ahmed Paşa'nın yayımlanmış divanı'nda yer almayan şiirleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(29), 700-712. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/ahmed-pashas-unpublished-poems-in-his-published-divan-according-to-pervane-beys-macmua-of-nazeerah.pdf>
- Şentürk, A. A. (1994). *Ahmed Paşa'nın güneş kasidesi üzerine düşünceler*. Enderun Kitabevi.
- Şentürk, A. A. (2014). *Osmanlı şiiri antolojisi* (7. baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Şentürk, A. A. (2017). *Osmanlı şiiri kılavuzu 2*. OSEDAM, DBY Yayınları.
- Şentürk, A. A. (2019). Klasik şiir estetiği. T. S. Halman (Eds.) içinde, *Türk edebiyatı tarihi* (Cilt: 1, 3. baskı, ss. 443-488). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şentürk, A. A. (2020). *Osmanlı şiiri kılavuzu 4*. Dün Bugün Yarın (DBY) Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2007). *XIX. asır Türk edebiyatı tarihi* (2. baskı). Yapı Kredi Yayınları.

Tarlan, A. N. (1992). *Ahmet Paşa divanı*. Akçağ Yayınları.

Tolasa, H. (2001). *Ahmed Paşa'nın şiir dünyası* (2. baskı). Akçağ Yayınları.

Uzun, M. İ. (1999). İydiyye. *TDV İslâm ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/iydiyye>